

Kültür Varlıklarının Korunmasında Öncü Bir Vali

ÜNAL ÖZGÖDEK

Muzaffer DİLEK
Emekli Danıştay Üyesi ve Vali

Tarihi mirasın ve genel anlamıyla kültür varlıklarının korunmasının az sayıda bürokratin gündeminde olduğu, toplumun geniş bir kesiminin ise farkında dahi olmadığı bir zaman diliminde (1980'lerde) Cumhuriyetin ilk dönem kültür mirası bir yapıyı, özgün ve aslına uygun şekilde restore ettiren Merhum Vali Ünal Özgödek'in giriştiği işle ilgili öngörü, bilgi ve bilinç düzeyi takdir edilecek bir durumdur.

Bu yazı, doğup büyüdüğüm Aksaray ilçesinin bağlı bulunduğu Niğde ilinde görev yapmış bir Valinin ardından, onun aziz hatrasına bir saygı duruşunda bulunmak ve şükran duygularımı ifade etmek için kaleme alınmıştır. Yıllarca kaderine ve yıkıma terk edilmiş Aksaray Defterdarlık binasını, Niğde Valisi olarak görev yaptığı yıllarda hazırlattığı restitüsyon ve restorasyon projeleriyle aslına uygun olarak tekrar şehrimize kazandırılması için gösterdiği bilinçli ve öngörülü idareci tavrından dolayı onu, saygı ve minnet duygularıyla anıyorum. Birçok meslektaşımın öncülük ettiği 2000 yılından sonraki dönemde

kültürel korumacılık faaliyetlerini ve bunun öncesindeki 1990'lı yıllardaki özgün çalışmaları göz ardı etmiyorum. Ancak 1980'li yılların ortalarında ve öncesinde mülki idare mensuplarının kültür varlıklarının korunmasıyla ilgili konulara, çok da fazla bilinen bir alan olmaması sebebiyle, mesafeli oldukları gerçeğini de kabul etmemiz gerekiyor. Dolayısıyla bu alandaki her somut girişimi kendi zamanının şartlarında değerlendirmek gerekir. Bu nedenle Vali Ünal Özgödek'in, yaklaşık 20 yıl yıkıma terk edilmiş ve hiçbir idarecinin gündeminde yer almamış tarihi bir miras olan Aksaray Defterdarlık binasının restorasyonu ile ilgili çalışmaları, 1984 yılında

başlatması önemlidir. Bu girişim, çevre ve kültürel değerleri önemseyen ileri görüşlü bir idarecinin yaratıcı ve öncü tavrı ile mümkün olmuştur. En azından benim kanaatim böyledir. Bu yazının akışı içinde yeri geldikçe, kültür varlıklarının korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması konusunda dikkat ve çeken olumlu ve olumsuz bazı uygulamalara da değinilecektir. Bunu eski bir mülki idare mensubu ve yurttaş kimliğimle önemli buluyorum. Ele aldığım konuyu açıklarken bu bağlamda bir başka amacım da yapıldığı zaman diliminde muhtemelen teşvik ve takdir görmüş olan; ancak 20. yüzyılın ilk çeyreğinde yanlışlığı kesin anlaşılmış olan bazı olumsuz imar faaliyetlerine dikkat çekmektir. Değinilecek bu faaliyetler, bugün yapılması asla mümkün olmayan, keşke hiç dokunulmasaydı denilen ve hatta suç teşkil eden işlerdir. Burada güdülen amaç geçmişte sorgulamak olmayıp daha çok kültürel mirasın geçmişte maruz kaldığı kötü muameleyi(!) kayda geçirmektir.

Yapılan övgü ve eleştiriler ise kişisel değerlendirmelerdir. Yani benim bakış açımı yansıtmaktadırlar.

Bu satırları yazmağa hazırlanırken Merhum Sevgi Soysal'ın 'Yenişehir'de Bir Öğle Vakti' adlı romanı aklıma geldi. Bu romanda 1970'li yıllarda Ankara'nın Yenişehir semtinde bir kavak ağacının kesilmesi sırasında (bir buçuk saatlik süre içinde) Anakara'da çeşitli kişilere ve olaylara ve bunların birbirleriyle ilişkilerine yer verilmektedir. Ben de Aksaray Defterdarlık binasının restorasyon sürecini anlatmaya çalışırken benzer bir yol izlemeye çalıştım. Yazının konusu olan kültürel mirasın korunmasıyla doğrudan ilgisi olmasa da bu alandaki olumlu ve olumsuz uygulamalardan bazılarında değinmeğe çalıştım. Kuşkusuz ki yazının ana konusu, Merhum Vali Ünal Özgödek'in önemli ve özgün bir çalışmasını anlatmak üzere düşünülmüş ve kurgulanmıştır. Bu makalede de bugün il statüsünde bulunan Aksaray'ın, ilçe statüsünde iken restore edilmiş bir kamu yapısı olan Defterdarlık binasının öyküsünü

anlatırken, görevim gereği veya yurttaş olarak tanık olduğum bazı iyi ve kötü "korumacılık" uygulamalarına yer vermek istedim.

Vali Ünal Özgödek, 1935 yılında Erzurum'da doğmuş, 23 Mayıs 1989 yılında görev yaptığı Aydın ilinde vefat etmiştir. 1959 yılında Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesinden mezun olan Ünal Özgödek, iki yıl sonra fark derslerini vererek Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesinden de diploma almıştır. 23 Temmuz 1959 tarihinde Erzurum Maiyet Memurluğuna (Kaymakam Adaylığına) atanmış ve yasal staj süresi sonunda sırasıyla Darende, Aralık, Yomra, Siverek, Foça ve Elmalı ilçelerinde kaymakamlık görevlerinde bulunmuş, kısa bir süre de Ankara Vali Yardımcılığı yapmıştır. Ankara Vali Yardımcısıyken, 15 Şubat 1978 tarihinde Hatay Valiliğine atanmış ve buradaki görevi 7 Aralık 1979 tarihine kadar devam etmiştir. 1979 yılının son aylarında çıkan valiler kararnamesi ile 11 ay sürecek merkez valiliği görevine getirilmiştir. Daha sonraki yıllarda Kars (27.10.1980-10.09.1982), Niğde (20.09.1982-12.02.1988) ve Aydın (12.02.1988-23.05.1989) valiliklerinde bulunmuştur.

Vali Ünal Özgödek'le ilgili bir yazı hazırlama düşüncesi birdenbire aklıma gelmedi. En azında 3-4 yıldır üzerinde zaman zaman düşündüğüm bir konu idi. Ancak açık kaynaklarda yeterli bir bilgi bulamadığım için bir süre onu tanıyan meslek büyüklerinden bilgi alma yolunu denedim. Bu konuda da başarılı olduğumu söyleyemem. Konuştuğum meslek büyüklerim, onun için, iyi bir insan ve iyi bir idarecilik vasıflarını dile getirmekten öteye fazla bir şey söyleyemediler. Merhum Vali Ünal Özgödek'i en iyi tanıyabilecek idareci olarak Emekli Vali Lütfi Tuncel'i önerdilerse de, onunla görüşüp konuşabilecek uygun bir zaman ve ortam bulamadım. İdareciler Derneğinde

bulduğumuz bir sırada bu arzumu dile getirdimse de bizim dışımızdaki sebeplerle konuşmamız kesildi ve daha sonra da devamı mümkün olmadı. Yani başlamadan bitti. Bunun da sebebi Lütfi Tuncel'in geçirdiği bir ev içi kaza nedeniyle idareciler Derneğinden uzun süre ayrı kalması oldu. Niğde'nin Bor ilçesinden ve aynı zamanda hemşerim olan Lütfi Tuncel, Tokat Reşadiye'de kaymakamken birlikte görev yaptığım, saygı duyduğum ve üzerimde mesleki emeği olan bir validir. Malum, iki yıldan fazla süren Covid-19 Salgınının insan ilişkilerine getirdiği mecburi ve doğal sınırlar yüz yüze görüşmeleri nerdeyse imkansızlaştırdı. Pandemi koşulları daha tam olarak bitmeden Lütfi Tuncel valimin vefatı araya girdi. Öngörülmesi mümkün olmayan nedenlerden dolayı da bu günlere kaldı. Dolayısıyla Merhum Ünal Özgödek'in genel idarecilik vasıflarıyla ilgili bilgiler de bir anlamda eksik kaldı.

Vali Ünal Özgödek'le 1983 yılı yaz aylarında Antalya Valiliği Özel Kaleminde Gazipaşa Kaymakamı olarak görev yaptığım sırada tesadüfen karşılaştık. Bu hâl hatır sorma şeklindeki rastlantısal karşılaşmayı saymazsak, Ünal Özgödek'i daha önce hiç görmediğim gibi, daha sonraki yıllarda da görmedim. Anladığım kadarıyla, tatil için Antalya'ya geldiği sırada eskiden kaymakamlık yaptığı Elmalı ilçesine de bir ziyarette bulunmuş ve dönüşte Vali Yılmaz Türktekin'e uğramıştı. Görevliler Özel Kalem Müdürlüğüne girdiğim sırada buradaki gazetelere göz atmakta olan Vali Bey'e beni tanıttılar. Fiziki görünüşü bana o kadar genç ve doğal görünmüş olmalı ki bir an tereddüt ettim. Daha doğrusu vali olarak biraz genç buldum, kendisini galiba. Üzerindeki rahat yazlık spor giysiler, bu tereddüdümü bir hayli güçlendirmiş olmalı ki bir an nasıl hareket edeceğime karar veremedim. Sıcak ve içten cümlelerle mezuniyet yılımı vs. sordu ve bir süre sohbet ettik. Demek istediğim bir defa tesadüfen karşılaşmamın dışında tanışıklığım yoktu. Daha sonraki yıllarda başarılı mesleki kariyeri ve kişisel meziyetlerinden meslek camiasında sıklıkla söz edildiğine tanık oldum. En azından bu yazıyı hazırlarken yaptığım araştırmalar sırasında övgü ve takdir cümlelerini sıklıkla duydum.

Merhum Ünal Özgödek, bugün Aksaray Valiliği ek binası olarak kullanılan ve 1964- 1984 yılları arasında hangi amaçla hazırlatıldığı pek de belli olmayan "maili inhidam", kısaca çürük raporuna dayanılarak boşaltılıp kendi kaderine terk edilen tarihi Defterdarlık binasını, göreve başlamasından kısa süre sonra hazırlattığı restitüsyon (yeniden tasarılma) projesine uygun olarak Niğde İl Özel İdaresi kaynaklarıyla restore ettirdi. Aynı yıllarda, aynı mekânda ve aynı yapı malzemesiyle yapılan üç yapıdan birisi olan ve o yıllarda Aksaray

Mal Müdürlüğü'nün yerleştiği bu eski Defterdarlık binasına çürük raporu alınarak boşaltılmasındaki bir gariplik, oldum olası ilgimi çekmiştir. Toplumda ve bürokraside, çevre ve kültürel değerlerin korunmasıyla ilgili bilgi, bilinç ve duyarlılığın yeterli olmadığı bir zaman diliminde Vali Ünal Özgödek'in, kaderine terk edilmiş tarihi bir kamu yapısına sahip çıkarak koruma amacıyla gündemine alması önemlidir. Tarihi mirasın korunması için başlatılan girişimin bir başka önemli yanı ise 1984 yılında ilçe statüsünde bulunan Aksaray'ın, 1930 yılında il statüsünden çıkartılarak Niğde iline bağlanmış olmasının yarattığı geleneksel rekabet ve çekişmeye rağmen koruma programına alınıp Niğde İl Özel İdaresinden ödenek ayrılmasıdır.

Altını çizmeğe çalıştığım husus, Niğde Valisi Ünal Özgödek tarafından bizzat ele alınan ve sonuçlandırılan Aksaray Defterdarlığının restitüsyon ve restorasyon işlerinin, bugünün şartlarıyla değil de 1980'li yılların şartlarıyla değerlendirilmesine dikkat çekmektir. Daha önce de değindiğim üzere her değerli iş ve hizmet, gerçekleştirildiği zaman ve şartlarla ölçülmelidir. Bugünün imkân ve şartlarıyla geçmişe kıymet biçmek hem doğru olmaz hem de sarf edilen emeğe ve yapılan işe haksızlık olur.

Daha sonraki yıllarda İçişleri Bakanlığı, Kültür ve Tabiat Varlıklarının korunması için, belediyeler ve özel idareler vasıtasıyla Cumhuriyet tarihinin en kapsamlı, anlamlı ve sonuç alıcı projelerine yön vermiştir. Bunlara da yeri geldikçe değinilecektir. İçişleri Bakanlığında Sadettin Tantan'ın görev döneminde başlatılan bu çalışmalardan önce münferit de olsa bazı vali ve kaymakamların, kültür ve tabiat arlıklarının korunması alanında dikkate değer çalışmaları olmuştur. Vali Ünal Özgödek de bu öncülerden birisidir. Bu nedenle 2000 yılından önceye ait çalışmalar

değerlidir. Takip eden yıllarda bu konularla görevim gereği ben de iç içe oldum ve proje bazında uygulamaların içinde yer aldığım gibi yazarak da korumacılığa ilişkin görüşlerimi meslek camiasıyla paylaştım.

Vali Ünal Özgödek'in "korumacılık" alanındaki girişimi ise 1984-1986 yılları arasındadır. Benim tespitime göre ilk olanlardandır. Görev yaptığım Şanlıurfa'da 1990'lı yıllarda Vali Ziyaeddin Akbulut'un Balıklıgöl ve değişik tarihi alanlarda ve yapılarda büyük bir özenle gerçekleştirdiği restorasyon ve mekân düzenleme çalışmalarını; yine daha sonra bu göreve gelen Vali Şahabettin Harput'un Şanlıurfa Bedesteninde gerçekleştirdiği restorasyonları burada anmak isterim. Vali Kemal Nehrozoglu'nun Amasya'da, Vali Enis Yeter'in Kastamonu'daki projelere dayalı başarılı restorasyon ve çeşitli korumacılık faaliyetleri, adı geçen şehirlerin tarihsel kimliğinin bölgedeki diğer şehirlere göre daha erken dönemde ortaya çıkmasına, sosyal alanda ve iç turizmde önemli gelişmelere yol açmıştır.

Bu olumlu çalışmaları anarken, geçmiş yıllarda Şanlıurfa'da ve doğup büyüdüğüm Aksaray ilinde yapılmış yanlış uygulamalara da değinmem gerekiyor. Bu tip olumsuz örneklerin diğer illerde de az veya çok miktarda var olduğu şüphe götürmez bir gerçektir. Örneğin Urfa'da 1924- 1928 yıllarda valilik yapmış Fuat Baturay'ın adını taşıyan cadde ile 1957- 1959 yılları arasında valilik yapan Kadri Eroğan'ın adını taşıyan caddeler tarihi mekanlarda yıkım yapılarak açılmıştır. Şanlıurfa Vali Konağının yerine yapılan iş hanı da yine bir valimizin adını taşımaktadır. Tarihi dokuyu karton yırtar gibi parçalayarak açılmış olan ve valilerin ismi taşıyan caddeler ve yapılar, yapıldıkları zamanda alkışlansa da bugün ciddi eleştirilere muhatap olmaktadır. Değinen bu sevimsiz

örnekler 1985 yılı öncesine aittir. Daha sonraki yıllarda tarihi mekanlara saldırılar devam etse de bu kadar açıktan yapılmamaktadır. Daha çok çürümeye, yıkılmaya yani kendi kaderine terk edilerek adeta kendiliğinden yok olmasını kolaylaştırmak gibi başka vahim bir yol izlenmektedir (!). Bu tarz bir uygulamaya verilecek en tipik örnek ise Şanlıurfa Millet Hanıdır. Yavuz Sultan Selim zamanında yapılmış olan bu Han'ın 40 yıldır ölümle cebelleşen öyküsünü, Doç. Dr. Cihat Kürkçüoğlu çok dramatik cümlelerle anlatmıştır. Maalesef bu eserle ilgili olarak Şanlıurfa'da 2000 yılının ilk çeyreğinde görev yapmış idareciler iyi bir sınav verememişlerdir(!) Bu tarih itibarıyla sürekli değişen kararlarla yıkıma terk edilmiş durumdadır.

İdarecilik görevinden ayrıldıktan sonra, 2011 yılında, yazdığım ve aynı yılın İdarecinin Sesi Dergisi'nin Temmuz-Ağustos Sayısı yayımlanan "Kültür ve Tabiat Varlıklarının Korunması ve Yenilenmesinde Mülki İdare Amirlerinin ve Yerel Yönetimlerin Rolü" başlıklı yazımda korumacılık konusunu ve uygulama yöntemlerini, somut örnekleriyle anlatmaya çalışmıştım. Bu makalede, kültürel varlıkların korunması ve gelecek kuşaklara sağlam yapılar olarak aktarılması amacıyla tasarlanan ve oluşturulan "Tarihi Kentler Birliğinin" kurulma sürecine ayrı bir başlık altında yer vermiştim. Kastamonu Bildirgesiyle, 2000 yılının Mart ayında kamuoyuna duyurulan bu Birliğin ilk genel kurulunda (İçişleri Bakanlığı Genel Sekreterliği görevim dolayısıyla ve Sayın Saadetdin Tantan'ın talimatı gereğince) ben de bulundum. Temmuz ayı içerisinde Bursa Valisi Ali Fuat Güven'in ev sahipliğinde gerçekleştirilen Tarihi Kentler Birliğinin ilk genel kurul toplantısına, üyeliği benimseyen 80 belediyenin başkanları ile 15 civarında ilin valisi katıldı. Bugün Tarihi Kent-

Tarihi dokuyu karton yırtar gibi parçalayarak açılmış olan ve valilerin ismi taşıyan caddeler ve yapılar, yapıldıkları zamanda alkışlansa da bugün ciddi eleştirilere muhatap olmaktadır.

ler Birliğine üye belediye sayısı 400 rakamını bir hayli geçmiş durumdadır. Dolayısıyla Kastamonu ve Bursa illerinde gerçekleştirilen toplantılarının tüm aşamalarını, görevim gereği yakından izledim. Ayrıca valilik görevinde bulunduğum yıllarda da tarihi mirasın ve çevrenin korunmasıyla ilgili çabalarım oldu.

Yeni yüzyılla birlikte esasında Kültür ve Turizm Bakanlığının asli görevi olan bir alanda, İçişleri Bakanlığının belediyeler ve il özel idareleri üzerinden, yani yerel yönetimler vasıtasıyla, kültür varlıklarının korunmasına yönelik yeni bir organizasyona öncülük etmesi ve bu işlerde yerel yönetimleri teşvik edip örgütleyerek özendirilmesi daha sonraki yıllarda daha da yaygınlaşmıştır. Saadetdin Tantan'ın, 1994 sonrasına denk gelen Fatih Belediye Başkanlığı sırasında tarihi yapıların korunması ve restorasyonu için başlattığı "korumacılık" uygulamaları, onun İçişleri Bakanlığı döneminde sağlıklı bir organizasyon yapısına kavuşturuldu. İçişleri Bakanlığının ve mülki idarenin, kültür varlıklarının korunmasına yönelik tavrını, başlangıçta Kültür ve Turizm Bakanlığı yetkilileri bir ölçüde soğuk karşıladı ve ilk reaksiyonları ilgisizlik oldu. Daha doğrusu benim izlenimim bu yönde idi. Bu Bakanlığın merkez teşkilatı, başlangıçta gönülsüz olsa da yerel yönetimler

Merhum Vali Ünal Özgödek, Aksaray ilçesinin kent meydanındaki üç kamusal yapıdan birisi olan ve 20 yıldan fazla bir süre yıkıma terk edilen eski Defterdarlık binasını, özgün görünümüyle restore ettirerek tekrar işlevselleştirmiştir. Valilik, Adliye ve Jandarma Dairesi ile Defterdarlıktan oluşan üçlü kamu yapısı, 1920- 1933 yılları arasında da vilayet olan Aksaray'ın simge yapılarıdır.

ve mülki idare kademelerinde tarihsel mirasın iyileştirilerek korunması çalışmalarına daha fazla seyirci kalmadı. Uygulamada somut ve olumlu sonuçlar ortaya konuldukça iş birliğine yöneldi. Daha sonraki yıllarda ve özellikle meslektaşımız Atilla Koç'un Kültür ve Turizm Bakanı olarak görev yaptığı dönemde verimli bir iş birliği ortamı yaratıldı.

Bu bilinen şeyleri yenilememin sebebi, tarihi mirasın ve genel anlamıyla kültür varlıklarının korunmasının az sayıda bürokratin gündeminde olduğu, toplumun geniş bir kesimini ise farkında dahi olmadığı bir zaman diliminde (1980'lerde) Cumhuriyetin ilk dönem kültür mirası bir yapıyı, özgün ve aslına uygun şekilde restore ettiren Merhum Vali Ünal Özgödek'in giriştiği işle ilgili öngörü, bilgi ve bilinç düzeyine dikkat çekmektir. Kültür ve tabiat varlıklarının korunması ve gelecek kuşaklara sağlıklı bir biçimde aktarılması için oluşturulan Tarihi Kentler Birliğinin kurulması ve yerel yönetimlerin korumacılık alanında görev yapmak üzere İçişleri Bakanlığınca motive edilmesi

daha sonraki yıllarda gerçekleşmiştir. Kamunun bürokratik yapısı içinde görev alanlarla yurttaşların, çevre ve kültür değerlerine olan ilgisi de ağırlıklı olarak 2000'li yılların başlarından itibaren ivme kazanmıştır. Bir başka ifadeyle bürokratik ve toplumsal bilinç düzeyindeki gelişmeler yıllar sonra yaygınlaştığı için Vali Ünal Özgödek'in öncülüğünde yapılan iş önemlidir ve kendi zamanı içinde değerli bir girişimdir.

Merhum Vali Ünal Özgödek, Aksaray ilçesinin kent meydanındaki üç kamusal yapıdan birisi olan ve 20 yıldan fazla bir süre yıkıma terk edilen eski Defterdarlık binasını, özgün görünümüyle restore ettirerek tekrar işlevselleştirmiştir. Valilik, Adliye ve Jandarma Dairesi ile Defterdarlıktan oluşan üçlü kamu yapısı, 1920-1933 yılları arasında da vilayet olan Aksaray'ın simge yapılarıdır. Vali Yusuf Ziya Güner'in görev döneminde (1924-1932) 1927- 1929 yılları arasında başlanmış ve tamamlanmıştır. Ortadaki bina Valilik, sağındaki Adliye ve Jandarma Dairesi solundaki ise Defterdarlıktır. 1933- 1989 yılları arasında Kaymakamlık binası ve eklentileri olarak kullanılan bu üçlü yapı kompleksinde, şu anda Valilik Makamı ve ana hizmet birimleri yerleşik durumdadır. Fotoğraflarından da görüleceği üzere bu üçlü yapı, Cumhuriyetimizin kuruluş yıllarını takip eden dönemde yapılmış erken Cumhuriyet döneminin ilk kamu yapısı örnekleridir. 1. Ulusal Mimarlık Akımının etkisini taşır ve bu etki yapılarında çok belirgindir. Bu kamu yapıları yöresel tüf taş kullanılarak inşa edilmiştir. Bunlardan yazımıza konu edilen defterdarlık binası 1933 yılından sonra 1964 yılına kadar Mal Müdürlüğü binası olarak kullanılmıştır. 1964 yılında bu yapı terk edilirken şu anda Valilik ve eklentisi olarak kullanılan diğer iki yapıda kamu hizmetleri kesintisiz devam etmiştir. Yani aynı tarihte, aynı malzemeyle yapılan üç

yapıdan birisi 1964 yılından sonra çürük raporu ile boşaltılıp yıkıma terk edilirken(!) diğerleri fonksiyonları doğrultusunda kullanılmıştır.

Valilik ile Adliye ve Jandarma Dairesi kullanılmaya devam ettiği halde bu binanın neden çürük raporu verilerek 20 yıl yıkıma terk edildiği, merak konusudur. Mal Müdürlüğü'nün, daha konforlu ve geniş bir mekâna kavuşması için 'tehlikeli yapı' raporu istenmiş ve alınmış olabilir mi (?) Çünkü bu yıllarda eski yapılara bu günkü zaviyeden bakılmaz ve taşınması zor bir yük muamelesi yapılırdı. Nitekim birçok tarihi değer bu anlayışın kurbanı olmuştur. Azalsa da hala böyle negatif anlayışla hareket edenlere rastlanılabilmektedir. Ülkemizde bu ve benzeri kestirme yollara, arsa değerinin yüksekliği, binanın bakım masraflarının fazlalığı, tarihi yapıların önemi konusundaki bürokratik bilinçsizlik, restorasyon sürecinin uzun ve karmaşıklığı ve daha sayılabilecek birçok nedenden dolayı sıklıkla başvurulabilmektedir. Tarihi kamu yapıları başta olmak üzere, yapıların niteliğine aldırılmadan girişilen yıkıp yapma faaliyetleri sonucu neleri kaybettiğimiz uzun süre farkında bile olunmadı. Şanlıurfa'dan verdiğim ve tarihi mirasa karşı suç niteliğindeki örneklerle ek olarak doğup büyüdüğüm Aksaray'dan ve son görev yerim olan Afyonkarahisar'dan da birkaç örnek vermek isterim. Tescil ettirilerek korunması gereken Aksaray Belediye binasının yıkılarak ortadan kaldırılması aklıma gelen ilk örnektir. Önü bahçe, iki katlı taş malzemeye yapılmış Belediye binasının yıkılarak yerine yapılan ve aradan 40 yıl bile geçmeden işlevsiz hale gelen ve yeni bir yere taşınmak için hazırlıklar yapılan kimliksiz cam, çimento ve plastikten ibaret yapı için değer miydi? Keza Türkiye Elektrik Kurumuna hizmet binası yapılması için yok edilen, avlusunda çeşmesi ve revaklı dükkanlarıyla şehrin kimliğini yansıtan

eski Kasaplar Çarşısı, beton yapıya dönüştürülen Cumhuriyet İlkokulu, ekleme ve değişimlerle kimliği yok edilen Zafer İlkokulu da tarihi mirasa karşı işlenmiş vahim hata örneklerinden bazılarıdır. Bu yapılar Cumhuriyettin ilk dönemin ait yapılar olarak tescillenip korunabilirdi. Kasaplar Çarşısı ise muhtemelen Cumhuriyet öncesi dönemden kalmaydı. Gelecek kuşaklara, mevcut dokümanlardan yararlanarak bu yapıların yerlerine iadesi gibi bir görev ve sorumluluk düşmektedir.

Benzer bir uygulamaya da Afyonkarahisar'dan örnek vermek isterim. 1927 yılında Cumhuriyetin ilk yapılarından olarak yapılmış olan Kadınana İlkokulu (Daha sonra değişik statülerle faaliyetine devam etmektedir.) için 1990'lı yıllarda yıkım kararı alınmış, ancak her nasılsa uygulanmamış. Kışla binası gibi sıvanarak özgün görünümü kamufle edilmiş bu değerli yapı yıkılmaktan bir şekilde kurtulmuş olsa da yanına beton ek bina yapılmasından kendini kurtaramamıştır. Bir benzetme yapmak gerekirse ölümden kurtulmuş, ancak böğrüne bir bıçak darbesi almış gibi. Oysa Kadınana İlkokulu, 1927 yılında Türkiye genelinde aynı plana göre yapılmış toplam 13 adet yapıdan birisidir ve bu yapıların beş adedi ilkokul, sekiz adedi ise ortaokuldur. Aksaray'da ortaokul olarak yapılmış olan benzer bir yapı, bu günkü (benim de öğrenim gördüğüm) lise binasıdır. Muhtemelen özgün giriş merdivenlerinden dolayı dikkatimi de bu nedenle çekmiş olmalı. Okuduğum okula benzerliğinden yola çıkarak yaptırılan inceleme-araştırma sonunda tahminimde yanılmadığım anlaşıldı. Okul restore edilerek gerçek kimliğine ve görünümüne kavuşturuldu.

Bu şehirde yaptığım ve yapamadığım iki işten daha söz etmek isterim. Tanık olduğum kötü uygulamalardan kaynaklanan endişelerimden dolayı,

ileride başına olumsuz bir şey gelmesi için Afyonkarahisar Vali Konağını görevden ayrılmadan kısa süre önce tescil ettirip sonra da restore ettirdim. Konak, şehrin merkezindeki İstasyon Caddesi üzerindeki 2500 metrekare arsa üzerine 1930'lu yıllarda yapılmış. Bugünün fiyatlarıyla Konağın önemli bir parasal değeri olmasa da Cumhuriyetin ilk dönem kamu yapılarından olması en önemli vasfıydı. Arsa değeri çok yüksek olduğu için bir gün yıkılıp başka amaçlı bir yapıya dönüştürülmesi ihtimalini dikkate alarak korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil ettirilmesini uygun buldum. Cumhuriyetin ilk dönem mimari özelliğini taşıyan Vali Konağının korunması gerekli kültür varlığı olarak tescil edilmesi yasalara tamamen uygundu. Bu yapının birinci tescil gerekçesi 1930'lu yıllarında yapılması ve dolayısıyla Cumhuriyetin erken dönem mimari yapılarından olmasıydı. Daha da önemlisi 1937 yılının Kasım ayında Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Atatürk, Başbakan Celal Bayar ve beraberindeki zevatın, Vali A. Durmuş Evrendilek tarafından, bu konakta misafir edilmesiydi. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 6. Maddesine göre bu tür yapılar Koruma Bölge Kurulu kararı ile korumaya alınabiliyordu. Görevden ayrılmadan önce kültürel mirasın korunması ile ilgili son somut girişimim de bu oldu. Afyonkarahisar'da çok önemseydiğim, ancak yapmaya zaman bulamadığım görev ise 1970'li yıllarda yıkılan Valilik binası için bir restitüsyon projesi hazırlatılmasıydı. Bu projeyi gerçekleştirebilseydim bir gün bugün yok olmuş tarihi yapının tekrar yerine yapılabilmesi için önemli bir adım atılmış olacaktı. Bu öneri bana, Yazar/ Y. Mimar (TMMOB eski Başkanı Merhum Oktay Ekinci tarafından yapılmıştı).

Son bir olumsuz örneği yine Şanlıurfa'dan vererek bu konuyu kapatmak

istiyorum. Suruç kaymakamı olarak görev yaparken 1980 yılının Kasım ayında görevine yeni başlayan Vali Ziya Çoker'i ziyarete gittim. Vali Bey hastalandığı için beni Vali Konağında kabul etti. Vali Konağını bu vesileyle gördüm. Bahçe içinde taş malzemen ve süs havuzlarıyla hoş ve ahenkli bir yapıydı. 2000 yılında Şanlıurfa'da göreve başladığımda bu Konağın yıkılıp yerine başka bir valimin adıyla iş hanı yapıldığını gördüm ve üzüldüm. Bu ve diğer örnekler, önceden de değindiğim üzere tarihi mirasa karşı ve çoğunluğu suç derecesinde vahim uygulamalardır.

Asıl konuya dönersek, Aksaray Defterdarlık binası da 20 yıl dan fazla bir süre içinde kendi kaderini yaşayıp yok edilmeye terk edildikten sonra duyarlı bir Valinin öncülüğünde tarihi kimliğine yeniden kavuşturulmuş oldu. Bina, Niğde İl Özel İdaresinin kaynakları kullanılarak orijinal yapı planı ve zaman içinde çekilmiş fotoğraflarından yararlanılarak hazırlanan restitüsyon projesine göre betonarme olarak yeniden inşa edilmiş ve eski yapısında da kullanılmış tuf taşıyla kaplanmıştır. Halihazırda Valilik Ek Hizmet Binası olarak kullanıl bu yapıyı eski halinden ayıt etmek ilk bakışta mümkün olmasa da ben ve benim yaşımda

olanlar tarihi yapıya beton karıştığını bilirler. Dolayısıyla biraz daha ihtiyatlı bakarlar. Oysa zamanında hareket edilebilse veya tartışmalı bir kararla veya raporla tahliye edilmeseydi güçlendirilerek ilk haliyle korunabilirdi.

Kültür varlıklarının şehirlerin kimlik kartları olduğu bilincine sahip valiler, belediye başkanları ve politikacılara tarihsel mirasın korunmasında öncülük görevi düştüğü çok açık. Merhum Niğde Valisi Ünal Özgödek, korumacılık bilincinin ve bilgisinin yaygın olmadığı yıllarda çok ileri ve önemli bir adım atmıştır. Aradan geçen kırk yılda bu alanda çok mesafe alınmıştır. Ancak, 1980'li yıllarda tarihi yapılara karşı ilgisizlik, korumacılık alanındaki bilgi ve bilinç düzeyindeki yetersizlik dikkate alındığında Merhum Valinin yıllar önce gerçekleştirdiği Defterdarlık binasının restorasyonu işi, önemli ve özgün bir uygulamadır. Bu yıllar, koruma bilincinin yeterince gelişmediği, teknik eleman bulmanın güç ve yapı malzemesinin kıt olduğu yıllardır. Bu yüzyılın ilk çeyreğinde bu işler artık daha kolay yapılabilse de 40 yıl öncesini teknik bilgi düzeyinin yetersizliği ve uzman eleman kıtlığı nedeniyle hiç de kolay işler değildi. Aksaray'ın tarihsel ve kültürel doku-

suna tekrar kavuşmasına öncülük edecek yerel yöneticileri beklerken, 2014 yılı öncesinde on yıllık görev döneminde önemli restorasyon ve işlevselleştirme projelerine imza atmış eski Belediye Başkanı Nevzat Palta'yı ve 1990'lı yıllarda tarihi Gazhane'yi restore ettirerek şehre ilk tiyatro binasını kazandıran eski Belediye Başkanı Mimar Memiş Akın'ı da anmak isterim.

Meslek büyüğümüz Ünal Özgödek'in, tarihi yapıların korunması ve onarılmasının yük kabul edildiği; boya, beton ve demir aşkının tavan yaptığı, arsa rantının imar düzenini zorladığı 1980'li yıllarda can çekişen bir yapıyı, restitüsyon ve restorasyon projeleri doğrultusunda yeniden ihya ettirip tarihi miras olarak gelecek kuşaklara armağan etmesi çok değerli ve öncü bir adımdır. Muhtemelen de ilk uygulamadır. Tarihi yapılara, ölecek hasta muamelesi yapan bürokrasiyi aşarak Cumhuriyetimizin Aksaray'daki ilk eserlerinden birisini koruma ve kurtarmaya yönelik çabalarını minnet ve takdirle izlediğim Müteveffa Özgödek'in ölümünden 33 yıl sonra bu yazıyı hazırladım. Yazı vesilesiyle gerek bu tarz uygulamaların içinde yer almış eski bir idareci olarak, gerekse bu konulara sürekli ilgi duyan bir yurttaş olarak ve örnek olayın yaşandığı şehrin bir çocuğu olarak gördüğüm olumlu ve olumsuz uygulamalara değinmeğe çalıştım. Başta doğduğum ve görev yaptığım şehirler olmak üzere tarihi mirasın korunması ve işlevselleştirilmesine yönelik umut ve beklentilerime de yer vermeye çalıştım. Kültür ve Tabiat varlıklarını korunmasında Aksaray Defterdarlık binasının restorasyonu ile ilk somut adımı atıp elde ettiği başarılı sonuçla kültürel mirasımızın korunmasına öncülük eden Merhum Ünal Özgödek'e minnet duygularıyla Allahtan rahmet diliyorum. 31.07.2022